

imena vrstna imena. — Novi načrt pravil slovenskega pravopisa, ki je trenutno v akademski recenziji, prepušča piscu, da se odloči (seveda odvisno od lastnega besedila), ali uporablja izraz kot lastno ali vrstno ime. Če je v vaši povedi *V zvezi komunistov je vse več proizvajalcev* poudarek na vrstnosti — nasproti drugim vrstam organizacij — je pravilna mala začetnica, če pa je mišljeno lastno ime organizacije, potem je primerno pisati z veliko začetnico, torej v *Zvezi komunistov*. Tako ima po novem načrtu velika začetnica pojasnjeno sporočilno vrednost in od pisca je odvisno, pravič, koliko se tega zaveda, in drugič, kaj nam z rabo prvega ali drugega znamenja sporoča.

2. Knjižno se sklanja *Belca, Mulca, Svetca*. Črka *e* v drugem zlogu besed *Belec, Mulec, Svetec* ima v knjižnem sistemu vrednost polglasnika, ki je neobstoje in v sklonih izpada. Norma je skupna za vse slovensko področje, ne glede na domačo (narečno) rabo.

3. Načelno težimo k pravilom knjižne izpeljave, saj ni mogoče zahtevati, da bi vsak Slovenec ali tujec poznal domače pridevnike iz vseh krajevnih imen na našem ozemlju. Za najbolj znane je bila praksa, da so pravopisi prinašali ali dovoljevali tudi domačo rabo, tako bo verjetno tudi v slovarskem delu novega pravopisa. Tako na primer: *lipovski, žižkovski* itd. O tem vprašanju bomo morali seveda še veliko pisati.

Veseli bomo, če nas boste še kaj vprašali.

Breda Pogorelec
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Vprašali ste

Od kod priimek Pezdirc?

Vprašanje je uredništvu JiS poslal France Sirk iz Ekonomskega šolskega centra v Celju, dodaja tudi, da je po njegovi vednosti priimek doma predvsem v Beli krajini.

Razumljivo je, da ljudje ob priimekih te vrste najprej pomislijo na tisti izvor, ki ga narekuje prva asociacija; kaj bi to v našem primeru bilo, najbrž ni treba pojasnjevati. Vendar stvari niso zmeraj tako preproste.

Poglejmo si najprej, kje in koliko je priimkov, ki sestavljajo nekakšno širšo družino *Pezdirc*ev. V Začasnem slovarju slovenskih priimkov (ured. F. Bezljaj, SAZU, 1974), ki zajema priimke iz popisa leta 1931, najdemo tele različice: *Pezdirc* je res omejen na Belo krajino in njeno obrobje, prav tako najdemo v bivšem metliškem okraju varianto *Pezderc*; priimek *Pezdirc* je zapisan v kranjskem in ljubljanskem okraju, s formantom *-nik* izpeljana priimka *Pezdernik* in *Pezdernik* pa srečamo v radovljiškem območju. Po pogostnosti, ki jo lahko razberemo iz popisa 1971 (gradivo je pripravil P. Jakopin), je »najmočnejši« priimek *Pezdirc* (400), za polovico »šibkejši« je *Pezdirc*, samo nekaj deset Slovencev pa

se piše *Pezdernik* (variante *Pezdernik* ni več); zanimivo je, da je pri zadnjem štetju prišel na dan tudi priimek *Pezderšek* (tudi v zapisu *Pezdiršek*). Dodati moramo še pomurski priimek *Pozderec*.

Že Ivan Koštiál, slovenski jezikoslovec češkega rodu, je izvajal ta priimek iz občnega imena *pezdir* (*pezder*) v pomenu »lesenasta zunanja vlakna lanu ali konoplje« (gl. Dom in svet 1906, str. 705). V Pleteršnikovem slovarju je iz Murka in Miklošiča prevzet *pazder* (z oznako »novoknjižno«) in iz Cigaleta *pozder*. Besedo poznaajo vsi slovanski jeziki, vendar samo z vokalom *o/a* v prvem zlogu, npr. rus. *pa-zder*, *pazderá*, ukr. *pazdir*, ksl. *pazderь*, bolg. *pazder*, češ. *pazdeř*, polj. *paździor*, gluš. *pazdžeř*, sh. *pozder*, *pazdir*. Pomeni se gibljejo od slame sploh, lesenastih (odpadnih) zunanjih vlaken, do konopljinih stebel in slabe lanene preje. Izraz navadno razlagajo iz *pos/pas* + *der*; prvi del je identičen z lat. *post* (*po*, *za*) in drugi z osnovo glagola *dreti*, *derem* (Vasmer REW 2,301). Začetni *paz-/poz-* najdemo še v besedah *pozno* (iz *pozďno*) in *paznoht*. Drugi del (*-der*) pomeni sicer v slovenskih zloženkah nosilca dejanja glagola *dreti*, npr. konjeder, žaboder, zoboder, zidoder = zidolom, ljudoder, strehoder, kmetoder, mra-

voder, živoder, kozoder (prim. štajerska priimka *Kozoderc* in *Kozoderec*). Pleteršnik (I 450) navaja tudi izraz *kozder* v pomenu *pazder*, *pezder* (po Miklošiču in Čigaletu), kar je pač križanje z drugo besedo za rastlinske lupine (semenske ovojnice) ipd., npr. *kozulja*, *kozulje*, *kozol*, *kozor* (Plet. I 452).

V drugih slovanskih jezikih ima *pazder* več izpeljank z zanimivimi pomeni; naj omenimo vsaj nekatere: v češčini je *pazderna* (dial. *pazdrna*) poslopje, prostor, kjer so obdelovali lan ali konopljo, pomeni pa tudi zanemarjeno hišo sploh; *pazdernik* je lahko tisti, ki v »*pazderni*« obdeluje lan, ali je sploh stanovalec zanemarjene koče (Slovník spisovného jazyka českého II, 542); Dalj (III, 8) navaja star ruski izraz *pazdernik* v pomenu »holodnyj severnyj veter, *pazdirajuščij*, *ogoljajuščij derev'ja* (podčrtal F. J.) in v pomenu mesec oktober, ki »trga listje z dreves«; najbolj znan je poljski apelativ *październik* »oktober«, ki je dobil to ime po nekdanjem najbolj značilnem kmečkem opravilu, pospravljanju konoplje in lanu, v tem mesecu (prim. slov. *vinotok*).

Toda vrnimo se k priimkom! Iz istega vira jih srečamo npr. v bolgarščini in makedonščini: *Pazderov*, *Pazderski*, *Pazderkov*; v poljščini: *Paździerz* (leta 1436), *Paździoro*, *Paździorek*, *Paździorko* (Słownik staropolskich nazw osobowych IV, 1975, 208—9), *Paździorzak* (J. Bubak, Nazwiska ludności dawnego starostwa nowotarskiego II, 23), sh. *Pozderac*.

Seveda vsakogar zanima, v kakšnih okoliščinah in zakaj je prišlo do prenosa nekoga občnega imena v lastno ime, v našem primeru v vzdevek in priimek. Teh poti in možnosti je veliko, vendar je v

zgodovini nastajanja priimkov ta preskok v večini primerov premalo zanesljivo dokumentiran; čeprav ne moremo v vsakem konkretnem priimku več rekonstruirati položaja in motiva za pridobitev imena, so vendar glavna izhodišča splošno znana in priznana. Ljudje so dobivali priimke po rojstnih imenih, po poklicih, ki so jih opravljali ali bili z njimi v stiku, po bivališčih ali krajih, od koder so se priselili, po hišnih znamenjih, po fizičnih in psihičnih lastnostih in posebnostih, po najrazličnejših prenosih iz živiga in mrtvega predmetnega sveta. Občna imena so v statusu lastnih imen ostala deloma nespremenjena, večinoma pa so bila imena tvorjena s široko pahljačo pomensko in emocionalno obarvanih pripov.

Glede na nekdanjo razširjeno in vsem Slovincem dobro znano pridelovanje in predelovanje lanu in konoplje, ni nič čudnega, da so v stiku človeka s tem območjem nastali tudi vzdevki in priimki; in *pezdir* kot slabšalen izraz je bil za to še posebej primeren. Pri tem pa je tudi jasno, da je moralo že v apelativnem statusu besede priti do stika z glagolom *pezdeti*; v jezikovni zavesti se je *pez-der* deetimologiziral in se priključil korenu *pezd-*, končni *-er* je prešel v *-ir* in dobil veljavo pripone, kot npr. v besedah *drobir*, *hudir*, *kosir*, *kurbir*, *mehir*, *lepir*, *osir*, *vodir*, *rezir* idr. (Bajec, Besedotvorje I, 23—24). Z glagolom *pezdeti* so neposredno ali posredno povezani slovenski priimki *Pezdič*, *Pezdiček*, *Pezdevšek*; kaj verjetno je, da se skriva ta onomatopoetični koren tudi v priimku *Pediček*, ki ga v cit. zbirki F. Bezlaja še ni. Enakega izvora je tudi drugi sinonimični izraz, ki je prav tako ustvaril priimek, vendar je to že novo vprašanje.

Franc Jakopin

Filozofska fakulteta v Ljubljani

Ocene in poročila

Izbrani spisi Avgusta Pavla

Z naslovom: *Pável Agoston Válogatott tanulmányai és cikkei* (Izbrane razprave in članki Avgusta Pavla, Szombathely 1976, str. 295) je izdal Izvršni odbor sveta Železne županije izbor iz dela našega rojaka. Ob devetdesetletnici njegovega rojstva in

tridesetletnici smrti sta knjigo uredila (ne da bi bilo označeno, za kateri del odgovarja posameznik) pisateljeva hči Judit in Béla Rózsa. Zelo prikupna je oprema z živo Pavlovo naravnost simbolno podobo na ovitku in s sliko njegovega doprsnega kipa, ki ga je izdelal mladi Franc Kühar, Pavlov bližnji rojak, umrl v taborišču.